ТЕЗИ • XXX Міжнародна наукова конференція «Слобожанські читання»

Департамент культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації

ОКЗ «Харківський науково-методичний центр
охорони культурної спадщини»

ОКЗ «Харківський художній музей»

Харківське відділення
Національної спілки краєзнавців України

Центр українських студій та краєзнавства
імені академіка П. Т. Тронька
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Тезі доповідей учасників

XXX Міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання»

18 квітня 2026

ХАРКІВ

ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

**Департамент культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації**

**ОКЗ «Харківський науково-методичний центр
охорони культурної спадщини»**

ОКЗ «Харківський художній музей»

Харківське відділення Національної спілки краєзнавців України

**Центр українських студій та краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна**

Тези доповідей учасників

XXX Міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання»

Конференція відбувається з нагоди
Міжнародного дня пам'яток і визначних місць,
Дня пам'яток історії та культури,

присвячена 60-річчю від дня створення
Українського товариства охорони
пам'яток історії та культури (УТОПІК)
(1966–2026)

18 квітня 2026 р.

м. Харків

УДК 719+908+930.85](477.54/.62)(063)

Публікується за рішенням засідання науково-методичної ради Харківського художнього музею (протокол № 3 від 24 квітня 2026 р.).

Редакційна колегія:

Абраменко Лариса Миколаївна,
заступниця директора з наукової роботи ОКЗ «Харківський художній музей».

Бахтіна Світлана Анатоліївна,
провідна наукова співробітниця відділу пам'яток історії ОКЗ «Харківський науково-методичний центр охорони культурної спадщини».

Денисенко Галина Григорівна,
канд. іст. наук, старша наукова співробітниця Центру досліджень історико-культурної спадщини України відділу історії України другої половини XX століття Інституту історії України НАН України (м. Київ).

Красіков Михайло Михайлович,
канд. філол. наук, професор кафедри українознавства, культурології та історії науки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»).

Куделко Сергій Михайлович,
канд. іст. наук, професор, директор Центру українських студій та краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Мазур Людмила Олександрівна,
співробітниця ГО «Українське товариство охорони пам'яток історії та культури».

Павлова Ольга Григорівна,
канд. іст. наук, доцент кафедри історіографії, пам'яткознавства та археології історичного факультету, начальниця відділу українських студій імені Д. І. Багалія Центру українських студій та краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна.

Полякова Юліана Юріївна,
завідувачка сектору відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, театрознавець.

Шило Олександр Всеволодович,
доктор мистецтвознавства, професор кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Янкул Олексій Миколайович,
доктор філософії (PhD) з історії та археології, провідний фахівець Центру українських студій та краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ISBN 978-617-8057-18-3

До збірки включені тези доповідей учасників XXX Міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання», що відбувається з нагоди Міжнародного дня пам'яток і визначних місць, Дня пам'яток історії та культури, присвячена 60-річчю від дня створення Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК) (1966–2026).

ISBN 978-617-8057-18-3

За добір інформації і достовірність фактів, цитат, статистичних даних, імен власних і географічних відповідальність несуть автори статей. Матеріали, що публікуються, можуть не відбивати точку зору редакційної колегії і видавництва.

© ОКЗ «Харківський науково-методичний центр охорони культурної спадщини», 2026
© Автори, тексти, 2026

Тетяна Валеріївна Сєрова,
Світлана Іванівна Овчинникова,
бібліотекарі I категорії відділу «Україніка» імені Т. Г. Шевченка Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ ім. В. Г. Короленка)

Жіноче обличчя слобожанського мистецтва: Марія Раєвська-Іванова у проєкті ХДНБ ім. В. Г. Короленка «Нескорені українки»

У 2025 р. фахівцями відділу «Україніка» імені Т. Г. Шевченка Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка розпочато формування серії віртуальних виставок «Нескорені українки», метою якої є висвітлення діяльності видатних жінок, які зробили вагомий внесок у розвиток культури, науки та освіти нашої країни. Розпочинає серію виставка «Перша професійна художниця України» (https://sites.google.com/view/persha-profesiyna-khudozhnytsa), присвячена Марії Раєвській-Івановій – засновниці однієї з перших художніх шкіл в Україні, яка навчала талановиту молодь з усієї Слобожанщини. Віртуальна виставка поєднує біографічні відомості, ілюстрації робіт художниці та її учнів, архівні документи і фотографії, дозволяючи користувачам отримати комплексне уявлення про творчість і педагогічну діяльність Раєвської-Іванової.

Марія Дмитрівна Іванова народилася 8 (20) червня 1840 р. в селі Гаврилівка Ізюмського повіту Харківської губернії. Отримавши домашнє виховання, вона проявила здібності до мистецтва живопису. У 1863 р. Марія Дмитрівна відбула до Європи здобувати професійну художню освіту. Упродовж п'яти років вона навчалася у Дрездені, Мілані, Флоренції та Празі. Познайомившись із досвідом найкращих рисувальних шкіл, майбутня освітянка прийняла рішення розвивати професійну художню освіту на батьківщині. У 1868 р., повернувшись з-за кордону, Марія Іванова поставила мету – відкрити в Харкові художню школу. Пізніше М. Раєвська-Іванова зазначала, що школа не мала ані свого мецената, як Київська школа, ані товариства, як Одеська школа, які надавали б їй суттєву матеріальну підтримку.

Сучасники славетної освітянки відзначали її енергію, привітність, працелюбність, а також велику любов до учнів. Серед тих, хто залишив спога-

ди про М. Раєвську-Іванову, варто назвати філософа і мовознавця Олександра Потебню та архітектора Олексія Бекетова з дружиною Анною.

Важливим напрямом діяльності родини Раєвських була участь у житті Харківської громадської бібліотеки (ХГБ, нині – ХДНБ імені В. Г. Короленка). Голова родини Сергій Раєвський доклав багато сил до розвитку культурно-просвітницької роботи в книгозбірні. Саме він брав участь у роботі комісії з організації діяльності філіального відділення ХГБ на околиці міста (1900 р.): збирав грошові та книжкові пожертви, розробляв правила для читачів і службовців філіалу. Марія Дмитрівна також входила до складу комісії та виступала на зборах ХГБ, а також друкувалася у місцевих періодичних виданнях з метою довести доцільність і необхідність відкриття філіального відділення, крім того, збирала грошові пожертви, а також книжки і журнали для цього відділення.

Водночас яскравим підтвердженням суспільного авторитету мисткині та впливу її школи на культурне життя міста є публікації тогочасної преси. «Школа користується у нас в Харкові великою популярністю, за час свого існування вона дала можливість здобути спеціальну художню освіту, розвинути свої природні здібності не одній сотні учнів та учениць», – пише Марія Дмитрівна в газеті «Харківські губернські відомості» у 1893 р.

Школу малювання М. Раєвської-Іванової закінчили приблизно 900 учнів. Близько 50-ти з них стали професійними художниками; інші – іконописцями, літографами, декораторами, ретушерами.

Отже, можна зазначити, що школа малювання Марії Раєвської-Іванової була справжнім осередком мистецтва і дала художній спільноті плеяду яскравих самобутніх митців.

***Євген Іванович Турчинов**,*

краєзнавець, громадський діяч з охорони культурної спадщини Харківської області

Духовна спадщина Малинівки

Перша Малинівська церква була відкрита і освячена на честь Архангела Михаїла на шість років пізніше, як було засновано слободу Малиново. Ця подія сталася в 1658 р. Місцевий мешканець слободи Василь Рудецький власноручно і безкоштовно розписав іконостас. У цій церкві були святі ікони з зображенням Святого апостола Андрія, трьох Святителей і Свя-